

MIĘDZY NADZIEJĄ A OBAWĄ: PARADOKSY POLSKIEJ PERCEPCJI TRANSFORMACJI ENERGETYCZNEJ W KONTEKŚCIE GLOBALNYM

Czy można jednocześnie pragnąć czystego powietrza i obawiać się transformacji energetycznej? Polskie społeczeństwo stoi przed fundamentalnym wyborem. Z jednej strony najwyżej w Europie ceni korzyści środowiskowe i zdrowotne dekarbonizacji, z drugiej strony wykazuje jeden z najwyższych na świecie poziomów sceptycyzmu ekonomicznego i spadku motywacji klimatycznej. To zjawisko „energetycznego rozdarcia” może zadecydować o sukcesie lub porażce transformacji energetycznej węglowego kraju, jakim jest Polska.

Komentarz podejmuje się identyfikacji i charakterystyki obszarów konwergencji oraz dywergencji w społecznej percepcji transformacji energetycznej, ze szczególnym uwzględnieniem polskich specyfik na tle międzynarodowym, w celu zrozumienia czynników determinujących akceptację społeczną procesów dekarbonizacji i wyjaśnienia zaobserwowanych paradoksów w postrzeganiu transformacji energetycznej w Polsce¹.

DEFICYTY WIEDZY I DEZINFORMACJA: PARADOKS ROZPOZNAWALNOŚCI I KOMPETENCJI ORAZ SCEPTYCYZM TECHNOLOGICZNY

Badanie Łukasiewicz – ITECH ujawnia fundamentalny paradoks polskiej świadomości energetycznej. Rozpoznawalność głównych źródeł energii jest bardzo wysoka - węgiel 91%, energia słoneczna 86%, gaz ziemny 81% - jednak deklarowana wiedza szczegółowa dramatycznie spada. Średnia luka między rozpoznawalnością a szczegółową wiedzą wynosi 53,5 pp., a na przykładzie energii słonecznej luka ta wynosi 56,9 pp. – 86% społeczeństwa ją zna, ale jedynie 29,1% czuje się kompetentna w jej ocenie. Choć Polacy potrafią wskazać, jakie technologie są powszechne i rozpoznawalne, to ich wiedza o funkcjonowaniu tych źródeł jest na bardzo niskim poziomie (jak technologie faktycznie działają, jakie mają

¹ Analiza porównuje wyniki polskich i międzynarodowych badań. Wyniki stricte krajowe pochodzą z badania Łukasiewicz-ITECH zrealizowanego w dniach od 6 sierpnia do 4 września 2024 roku metodą CAPI (Computer-Assisted Personal Interview). Próba (N = 2000) została opracowana na podstawie wieku, płci, wykształcenia i miejsca zamieszkania. Aby osadzić krajowe wyniki w szerszym kontekście globalnym, dokonano porównania z danymi z międzynarodowego badania Ipsos (2024) pt. „People and climate change: Global perceptions amid earth’s temperature breaching the 1.5 °C tipping point”. Umożliwiło to porównanie badań – w szczególności danych o opiniach dotyczących transformacji energetycznej i postrzeganych wartości w kontekście efektów zmian. W badaniu Ipsos ankietowano 23 745 dorosłych mieszkańców 32 krajów (wiek poniżej 75 lat) metodą CAWI (Computer-Assisted Web Interview) w okresie od 24 stycznia do 7 lutego 2025 roku.

konsekwencje, jaka jest rola w systemach energetycznych). Charakter polskiej świadomości energetycznej jest dość iluzoryczny - społeczeństwo wydaje się dobrze poinformowane, ale dysponuje wiedzą powierzchowną, niewystarczającą do świadomych decyzji konsumenckich i obywatelskich dotyczących transformacji energetycznej.

Sceptycyzm technologiczny osiąga alarmujący poziom. Polska zajmuje dramatycznie wysoką drugą pozycję na świecie jeśli chodzi o stan opinii społecznej na temat zależności między oddziaływaniem samochodów elektrycznych i spalinowych na środowisko.. Aż 55% polskich respondentów uważa, że samochody elektryczne są tak samo szkodliwe dla planety jak pojazdy spalinowe, co stanowi 21 punktów procentowych powyżej średniej globalnej (34%).

OBSZARY KONWERGENCJI W PERCEPCJI TRANSFORMACJI ENERGETYCZNEJ: JAKOŚĆ POWIETRZA JAKO UNIWERSALNY PRIORYTET ORAZ KORZYŚCI ZDROWOTNE I ŚRODOWISKOWE

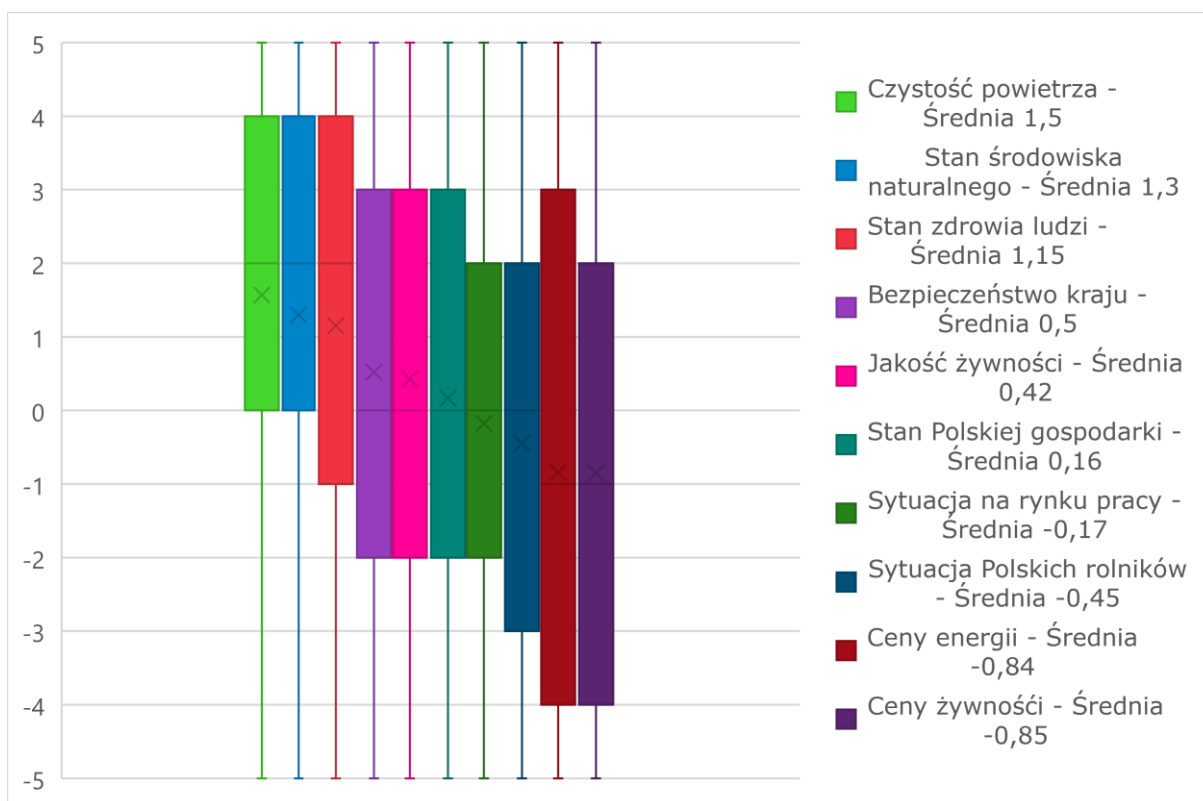
Oba badania jednoznacznie identyfikują poprawę jakości powietrza jako najważniejszą pozytywną konsekwencję transformacji energetycznej. W badaniu Łukasiewicz – ITECH ten aspekt uzyskał najwyższą średnią ocenę wynoszącą 1,5 punktu na skali od -5 do +5, przy 63,2% respondentów dostrzegających pozytywny wpływ. W kontekście międzynarodowym Polska z wynikiem 59% pozytywnych ocen przewyższa średnią globalną o 5 punktów procentowych.

Ta konwergencja postaw wskazuje na znaczącą rolę bezpośrednio odczuwalnych korzyści środowiskowych w budowaniu społecznej akceptacji dla transformacji energetycznej. Można postawić tezę, że jakość powietrza stanowi wspólną płaszczyznę społecznego poparcia, transcendującą różnice kulturowe i ekonomiczne.

Zarówno polscy, jak i międzynarodowi respondenci pozytywnie postrzegają wpływ transformacji na zdrowie publiczne. W badaniu krajowym średnia ocena wpływu na zdrowie ludzi wyniosła 1,15 punktu, a na środowisko naturalne 1,3 punktu na skali od -5 do +5. Przekłada się to na konkretne poparcie społeczne: 57,4% Polaków dostrzega pozytywny wpływ na zdrowie publiczne, a 59,8% widzi korzyści dla środowiska naturalnego.

W kontekście międzynarodowym Polska wyróżnia się pozytywnie - 47% pozytywnych ocen dla wpływu na zdrowie publiczne plasuje nasz kraj 2 punkty procentowe powyżej średniej światowej wynoszącej 45%. Ten wynik wskazuje, że polskie społeczeństwo charakteryzuje się świadomością ekologiczną i zdrowotną związaną z transformacją energetyczną, co stanowi podstawę dla budowania szerszego poparcia społecznego.

Wykres. Ocena wpływu transformacji energetycznej na różne aspekty życia publicznego w Polsce. X oznacza średnią.

Źródło: Badania własne Łukasiewicz - ITECH.

SPECYFIKA POLSKA: ASYMETRIA OBAW EKONOMICZNYCH, PRZEWAGA OBAW NAD OPTYMIZMEM EKONOMICZNYM, PARADOKS RYNKU PRACY

Polskie badanie ujawnia głębokie obawy dotyczące konsekwencji ekonomicznych transformacji. Ceny energii otrzymują średnią ocenę -0,84, przy czym 52,9% respondentów obawia się wzrostu kosztów. Podobnie negatywnie oceniane są wpływy na ceny żywności z wynikiem -0,85 średniej i 54,1% negatywnych ocen.

Badanie Łukasiewicz – ITECH wskazuje na w zasadzie neutralną ocenę (średnia ocena -0,2 w skali od -5 do +5) wpływu transformacji energetycznej na zatrudnienie. Jest to jedna z najbardziej neutralnych ocen spośród wszystkich badanych aspektów transformacji. Jednak międzynarodowe porównanie pokazuje, że Polska zajmuje pozycję znacznie poniżej średniej globalnej. Jedynie 25% Polaków dostrzega pozytywny wpływ na zatrudnienie wobec 37% średniej światowej, co stanowi różnicę 12 pp. Ta różnica może wynikać z obaw związanych z restrukturyzacją sektora węglowego, który nadal stanowi podstawę polskiego systemu energetycznego.

DETERMINANTY SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNE POSTAW: POLARYZACJA POLITYCZNA, WYKSZTAŁCENIE JAKO DETERMINANTA KOGNITYWNA, DYMENSJA GEOGRAFICZNA

Badanie Łukasiewicz – ITECH ujawnia wyraźną polaryzację polityczną w postrzeganiu transformacji energetycznej. Osoby deklarujące lewicowe poglądy wykazują najbardziej pozytywne nastawienie, szczególnie w obszarach jakości powietrza (2,01), stanu środowiska (1,78) i zdrowia (1,71). Prawicowi respondenci prezentują zdecydowanie negatywne oceny większości aspektów, szczególnie cen energii (-1,47) i żywności (-1,16).

Tabela. Średnia ocen postrzeganego wpływu transformacji energetycznej na różne aspekty życia publicznego w Polsce – w podziale na deklarowane poglądy polityczne. (minimum = -5; maximum = 5)

<i>Jak określi(a)by Pan/i swoje poglądy polityczne?</i>	Prawicowe	Centrowe	Lewicowe	Trudno powiedzieć
1. Ceny energii	-1,47	-0,54	-0,05	-1,04
2. Jakość powietrza	1,32	1,9	2,01	1,25
3. Ceny żywności	-1,16	-0,6	-0,28	-1,14
4. Jakość żywności	0,11	0,79	0,71	0,24
5. Sytuacja polskich rolników	-0,81	-0,17	-0,01	-0,65
6. Sytuacja na rynku pracy	-0,58	0,15	0,23	-0,35
7. Stan środowiska naturalnego	0,92	1,75	1,78	0,98
8. Stan zdrowia ludzi	0,73	1,57	1,71	0,85
9. Stan polskiej gospodarki	-0,48	0,67	0,79	-0,07
10. Bezpieczeństwo kraju	0,11	0,96	0,97	0,25

Źródło: Badania własne Łukasiewicz – ITECH.

Ta polaryzacja polityczna stanowi ciekawe zjawisko w kontekście transformacji energetycznej, sugerując ideologizację tematu, który w swojej istocie ma charakter technologiczno-ekonomiczny, natomiast wyniki sugerują, że transformacja energetyczna stała się przedmiotem sporu politycznego.

Poziom wykształcenia stanowi silny predyktor postaw wobec transformacji. Osoby z wykształceniem wyższym konsekwentnie wykazują bardziej pozytywne oceny we wszystkich kategoriach, podczas gdy respondenci z wykształceniem podstawowym prezentują największy sceptycyzm. Szczególnie wyraźne różnice dotyczą cen energii (wyższe wykształcenie: -0,46 vs podstawowe: -1,37) oraz sytuacji rolników (wyższe: 0,01 vs podstawowe: -1,00). Osoby z wykształceniem wyższym niemal dwukrotnie częściej dostrzegają efekty transformacji w swoim otoczeniu (41%) w porównaniu z osobami z wykształceniem podstawowym (21%).

Tabela. „Czy dostrzega Pan/i efekty transformacji energetycznej w swoim otoczeniu?” – odpowiedzi w podziale na wykształcenie

	1. Zdecydowanie nie	2. Raczej nie	3. Ani tak, ani nie	4. Raczej tak	5. Zdecydowanie tak	0. Trudno powiedzieć
Podstawowe	19%	34%	17%	18%	3%	9%
Zawodowe	9%	25%	21%	25%	8%	12%
Średnie	6%	26%	23%	30%	7%	8%
Policealne	10%	23%	18%	36%	7%	7%
Wyższe	7%	26%	19%	33%	8%	7%

Źródło: Badania własne Łukasiewicz - ITECH.

Polskie badanie wskazuje na różnice między obszarami zurbanizowanymi i ruralnymi, choć mniej wyraźne niż podział polityczny. Mieszkańcy wsi wykazują największy pesymizm wobec cen energii (-1,09) i żywności (-0,97), ale jednocześnie najwyżej oceniają poprawę jakości powietrza (1,61). Mieszkańcy największych miast (powyżej 100 tys.) prezentują najbardziej optymistyczne nastawienie do większości aspektów transformacji. To pozorne przeciwieństwo może wynikać z faktu, że mieszkańcy obszarów wiejskich bezpośrednio odczuwają skutki zanieczyszczenia powietrza, a jednocześnie mogą obawiać się wzrostu kosztów transformacji energetycznej.

POLSKA W KONTEKŚCIE MIĘDZYNARODOWYM

Polska osiąga w dwóch kategoriach środowiskowych wyniki nieznacznie powyżej średniej międzynarodowej - w zakresie jakości powietrza 59% pozytywnych ocen wobec 54% średniej globalnej (+5 p.p.), a w obszarze zdrowia publicznego 47% wobec 45% średniej (+2 p.p.).

Różnice te, choć stosunkowo niewielkie, wskazują na porównywalny z innymi krajami poziom świadomości korzyści środowiskowych i zdrowotnych transformacji energetycznej. Szczególnie minimalna różnica 2 p.p. w postrzeganiu wpływu na zdrowie publiczne plasuje Polskę w pobliżu średniej światowej, co sugeruje uniwersalność postrzegania tych korzyści.

Jednocześnie Polacy w znacznie mniejszym stopniu niż średnia światowa dostrzegają pozytywne efekty transformacji w zakresie zatrudnienia i rynku pracy (-12 pp. względem średniej światowej) - jest to największa różnica w postrzeganiu efektów transformacji energetycznej. Polska wykazuje również niższe od średniej oczekiwania wobec bezpieczeństwa żywnościowego (-6 pp.), bezpieczeństwa globalnego (-2 pp.) i ochrony zwierząt (-4 pp.). Te deficyty mogą wynikać ze strukturalnych problemów polskiej gospodarki, w tym wysokiego udziału sektora węglowego w zatrudnieniu oraz obaw o bezpieczeństwo energetyczne.

Polskie społeczeństwo legitymizuje i postrzega jako przekonujące argumenty ekologiczne i zdrowotne, ale nie jest przekonane do argumentów ekonomicznych i społecznych. To wskazuje na ogromny potencjał komunikacyjny – skoro Polacy już akceptują korzyści środowiskowe transformacji, strategia komunikacyjna powinna koncentrować się na budowaniu mostów między tą zaakceptowaną już świadomością ekologiczną a korzyściami ekonomicznymi i społecznymi, które pozostają źródłem największych obaw.

STRUKTURA FINANSOWANIA I ODPOWIEDZIALNOŚCI: PREFERENCJE FINANSOWANIA ZEWNĘTRZNEGO

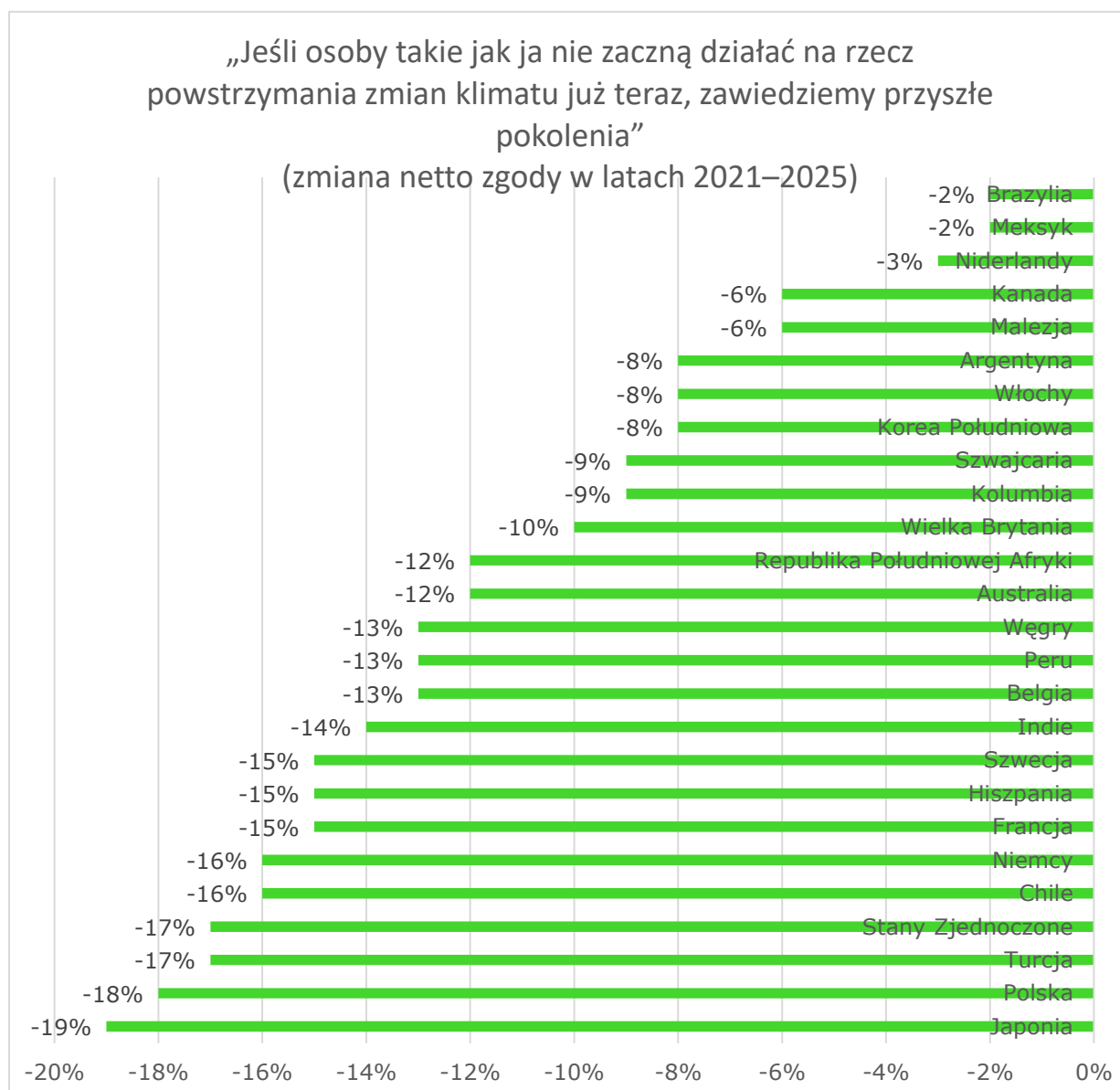
Badanie Łukasiewicz – ITECH ujawnia wyraźne preferencje Polaków dotyczące finansowania transformacji energetycznej. Największe oczekiwania kierowane są wobec Unii Europejskiej (63% wskazań), co odzwierciedla postrzeganie transformacji jako głównie europejskiego projektu wymagającego europejskiego finansowania. Druga w kolejności grupa odpowiedzialnych to spółki energetyczne (50% wskazań).

Charakterystyczne jest niskie oczekiwanie wobec finansowania krajowego - tylko 36% wskazuje rząd Polski, a jedynie 14% obywateli. Ta struktura preferencji sugeruje strategię „przerzucania odpowiedzialności” na podmioty zewnętrzne lub sektorowe, odciążając siebie oraz krajowe instytucje. Niska gotowość obywateli do ponoszenia kosztów dodatkowo wzmacnia tę tendencję. Może to wynikać z kombinacji ograniczonych możliwości finansowych polskich gospodarstw domowych oraz braku zaufania do krajowych instytucji. Polskie społeczeństwo ma ograniczone zaufanie do instytucji publicznych w kontekście zarządzania transformacją energetyczną.

DYNAMIKA CZASOWA I EROZJA MOTYWACJI SPOŁECZNEJ: SPADEK ZAANGAŻOWANIA I POLSKA PERCEPCJA ODPOWIEDZIALNOŚCI

Alarmujący trend spadku motywacji do działania klimatycznego plasuje Polskę na drugim miejscu na świecie pod względem spadku motywacji (-18% w ciągu czterech lat), ustępując jedynie Japonii (-19%).

Wykres. Zmiana deklarowanej zgody na osobistą odpowiedzialność za działania na rzecz klimatu (zmiana netto odpowiedzi twierdzących w latach 2021-2025)

Źródło: Ipsos. (2024). People and climate change: Global perceptions amid earth's temperature breaching the 1.5 °C tipping point Ipsos. <https://www.ipsos.com/en/people-and-climate-change>

Jednocześnie Polska zajmuje piąte miejsce na świecie pod względem postrzegania nadmiernych wyrzeczeń (51% respondentów uważa, że kraj jest proszony o zbyt duże poświęcenia, jeżeli chodzi o działania prośrodowiskowe).

Tylko 48% Polaków uważa, że kraj powinien robić więcej w walce ze zmianami klimatu, co jest 14 punktów procentowych poniżej średniej globalnej (62%). Ten „polski paradoks” w postrzeganiu transformacji energetycznej może wynikać z kombinacji rosnących kosztów transformacji, braku widocznych korzyści ekonomicznych oraz narastającej polaryzacji politycznej.

WNIOSKI I PODSUMOWANIE

Analiza percepcji transformacji energetycznej w Polsce ujawnia fundamentalną dychotomię polskiego społeczeństwa: z jednej strony wysoką świadomość korzyści środowiskowych i zdrowotnych, z drugiej - głębokie obawy o konsekwencje ekonomiczne. Ta polaryzacja odzwierciedla specyfikę polskiego kontekstu historycznego i obecnej sytuacji gospodarczej, gdzie doświadczenia transformacji ustrojowej oraz struktura budżetów domowych kształtują podejście do kolejnych zmian systemowych.

Szczególnie symptomatyczny jest paradoks technologiczny charakteryzujący polskie społeczeństwo: wysoka rozpoznawalność technologii energetycznych (energia słoneczna osiąga 86% rozpoznawalności) współwystępuje z głębokim sceptycyzmem wobec ich praktycznej implementacji. Fakt, że 55% Polaków uważa samochody elektryczne za szkodliwe dla środowiska - znacznie powyżej średniej światowej - sygnalizuje poważne deficyty w komunikacji naukowej i obecność dezinformacji w przestrzeni publicznej.

Jakość powietrza jako fundament społecznej akceptacji stanowi największy kapitał polskiej transformacji energetycznej. Polityka energetyczna powinna zatem konsekwentnie wykorzystywać argumenty zdrowotne jako główny filar komunikacji społecznej, łącząc transformację energetyczną z bezpośrednimi korzyściami w zakresie redukcji smogu i poprawy jakości życia.

Asymetria postrzegania korzyści i kosztów wymaga strategicznego podejścia do finansowania transformacji. Podczas gdy korzyści środowiskowe cieszą się wysokim poparciem, obawy ekonomiczne pozostają znaczące. Kluczowym wyzwaniem jest opracowanie mechanizmów finansowych chroniących przed wzrostem kosztów energii, szczególnie dla gospodarstw domowych o niższych dochodach.

Polaryzacja polityczna stanowi największe zagrożenie dla koherencji transformacji energetycznej. Różnice w percepcji między zwolennikami lewicy a prawicy wymagają pilnej depolityzacji debaty publicznej i budowania ponadpartyjnego konsensusu opartego na faktach naukowych i korzyściach ekonomicznych. Ideologizacja problemu techniczno-ekonomicznego może prowadzić do fragmentacji społecznej i osłabienia dynamiki transformacji.

Wykształcenie jako determinanta akceptacji wskazuje na konieczność zróżnicowanych programów edukacyjnych dostosowanych do poziomu wykształcenia odbiorców. Różnice w percepcji cen energii między osobami z wykształceniem wyższym a podstawowym sugerują potrzebę intensyfikacji działań edukacyjnych skierowanych do grup o niższym poziomie edukacji.

Różnice geograficzne wymagają terytorialnego różnicowania polityki energetycznej. Mieszkańcy obszarów wiejskich, którzy wykazują największy pesymizm wobec cen energii przy jednocześnie wysokiej ocenie jakości powietrza, potrzebują specjalnych programów wsparcia finansowego oraz zwiększonej dostępności do technologii odnawialnych.

Deficyty w postrzeganiu zatrudnienia oraz erozja motywacji społecznej wymagają redefinicji narracji publicznej z modelu opartego na poświęceniach na model oparty na możliwościach rozwoju gospodarczego i społecznego. Komunikacja o nowych miejscach pracy w energetyce odnawialnej oraz programy przekwalifikowania pracowników z sektora węglowego powinny stanowić integralną część strategii transformacji.

Sukces transformacji energetycznej w Polsce będzie zależał od zdolności do przekształcenia obecnej dychotomii w spójną wizję rozwoju, która łączy korzyści środowiskowe z racjonalnym podejściem do kosztów ekonomicznych. Wymaga to holistycznego podejścia integrującego aspekty techniczne, ekonomiczne i społeczne przy centralnej roli komunikacji społecznej opartej na zaufaniu i transparentności.

Autor:

Joanna Grudowska – starszy specjalista ds. badawczych w Łukasiewicz – ITECH. Analityk w zakresie społecznych aspektów technologii energetycznych i transformacji energetycznej.